

Ornithologiske iakttagelser i Norge i 1947.

Af H. L. LØVENSKIOLD.

(With a Summary in English: Ornithological observations
in Norway in 1947.)

I mai måned 1947 foretok jeg en reise til Vestlandet for å studere enkelte fuglearter der. Formålet var bl. a. å undersøke om arter som bokfink (*Fringilla c. coelebs* (L.)) og løvsanger (*Phylloscopus trochilus acredula* (L.)) skulde vise tegn til geografiske variasjoner, med andre ord, om det skulde finnes egne vestlandsraser av disse fugler.

Som støttepunkt for denne antagelse foreligger den kjendsgjerning at det i alle fald for to arters vedkommende (blandt spurvefuglene) eksisterer en raseforskjell på Vestlandet. De fugler det gjelder er granmeisen (*Parus atricapillus borealis* L.), og gjerdsmetten (*Troglodytes t. troglodytes* L.). — På Vestlandet opptrer nemlig disse i former som er mere mørkt-farvete enn de tilsvarende østlandsraser. De er begge beskrevet av Stejneger og har nu navnene *Parus atricapillus colletti* Stejn. og *Troglodytes troglodytes bergensis* Stejn.

Da det på Vestlandet finnes områder med en meget stor årlig nedbørmengde som kan gå opp til over 3500 mm, fandt jeg at det vilde lønne sig å besøke et par av disse steder for å se om de spesielle klimatiske forhold kunde ha noen innvirkning på fjærdraktens farver. — Det er jo en kjendsgjerning at f. eks. engelske fugler danner raser som er mørkere farvet enn de tilsvarende kontinentale. Jeg mente derfor at hvis det i det hele tatt skulde lykkes å påvise nominatformen av løvsangeren (*Phylloscopus t. trochilus* (L.)) i Norge så måtte det være i det sørvestlige kystområde med de eiendommelige klimatiske forhold som gjør sig gjeldende der.

De steder som blev valgt var Songesand i Lysefjord i Ryfylke på 59° 2' n. br. 4° 22' v. Oslo, og Etne i Sunnhordland på 59° 40' n. br. 4° 47' v. Oslo. Desuten vilde det ha interesse å undersøke et område så langt vest som mulig og derfor valgtes Skudesnes på Karmøy ved Haugesund på 59° 9' n. br. 5° 28' v. Oslo.

Det blev samlet inn serier av løvsangere på alle tre steder. På de to førstnevnte fra havets nivå op opp i 600 m høyde, likeledes av bokfinken, men denne gikk ikke så høyt opp i fjellsidene som løvsangeren. — Nu viste det sig imidlertid at det var den almindelige nord-skandinaviske løvsanger som fandtes i dette strøk av landet, idet alle 28 innsamlede fugler

Fig. 1. Parti fra Lysefjord i Vestlandet.
View from Lyse Fiord, W. Norway.

tilhørte rasen *Ph. t. acreduba* (L.). Det som var påfaldende var at løvsangerens farver forandret sig med høyden over havet, særlig var det den gule farve på brystet som avtok i styrke. Ved havets overflate kunde denne gule farven være ganske sterk, men i 600 m høyde var fuglene helt lyse på undersiden med bare litt gult i fjærdrakten. — I Lysefjord holdt de øverste løvsangerne til i en liten bjerkeskog, men i Etne hvor tre-grensen lå under 600 m holdt den til i denne høyde på åpne fjellet i lyng- og enerbusker.

Bokfinker fra alle tre steder viste sig å tilhøre nominatformen *Fringilla c. coelebs* L.

Hvis man vil lete etter rasemessige forskjelligheter i dette område tror jeg at det vil være mest hensiktsmessig å under-

søke standfuglene. Det er da ikke usandsynlig at man kan treffe på ting av interesse.

I Lysefjord blev det påtruffet noen få toppmeiser (*Parus c. cristatus* L.), derimot blev den ikke sett i Etne. Det var derfor så meget mere merkverdigt at den blev fundet i ganske stort antall på Karmøy. Her holdt den hovedsakelig til i en større skogplantning med forskjellige bartrær. Skogområdet hadde en utstrekking på ca. 250 mål (1 mål = 1000 m²), med delvis ganske store trær. Imidlertid fandtes det ikke slike stubber der som toppmeisen ynder å ruge i, idet den selv hakker ut sitt redehull i morken ved. Det var derfor til å begynne med en gåde hvor den kunde anbringe sitt rede. Men den 25. mai fant jeg et toppmeiserede i en liten skogplantning like ved Skudesneshavn. Det lå i et gammelt svarttrostrede (*Turdus merula*) og var ganske eiendommelig bygget. Trostredet lå i en liten gran ca. 50 cm over bakken, det så ut til å være fjorgammelt. I redeskålen hadde toppmeisen hakket et hull tvers igjennem bunden og under redet var det fylt opp med mose som blev holdt på plass av de underliggende kvister. I denne mosen hadde toppmeisen innrettet sin redeskål og lagt 6 egg. Disse var helt klekkefærdige og dette tyder på en langt senere eggeleggningstid på Vestlandet enn hvad det er tilfellet på Østlandet hvor den begynner 14 dager å tre uker før.

En annen fugl som også viste en helt annen oppførsel enn det vi kjender østpå var tornsangeren (*Sylvia c. communis* Lath.). Den er her en fugl som hører til på lavlandet hvor den for en vesentlig del holder til i skogkanter med kratt og løvtrær som grenser til dyrket mark. Det virket derfor helt eiendommelig å finne den på små lysninger i tykke furuskogen i ca. 400 m høyde i Lysefjord. — I Etne skulde den forbause ennå mere idet den der bodde sammen med løvsangeren oppe i fjellet over all trevegetasjon i 600 m høyde. Det lot til at den likte sig best i de store flate enerbuskene som er så karakteristiske for høyfjellet i Norge. Noe rede blev ikke funnet, men det store antall den opptrådte i og dens oppførsel tydet på at den ruget.

Ellers kan det være av interesse å meddele at det blev fundet en pirol (*Oriolus o. oriolus* (L.)) ved Skudesneshavn 22. mai.

Det var en gammel fuldt utfarvet hann som blev skudt av preparant HOLST som fulgte med på turen. Det er det annet eksemplar av denne fugl som vites tilvaretatt i Norge idet det forrige, en ungfugl i grønn drakt, blev fanget i en trostesnare i Sandefjord i 1889. Det er ellers i de senere år kommet en rekke meddelelser om at det er sett piroler flere steder i Norge, men positivt bevis har hidtil manglet.

Av andre ornithologiske merkværdigheter kan nevnes at en hærfulgl (*Upupa e. epops* L.) blev skudt på Nøtterøy i nærheten av Tønsberg 7. oktober 1947. Den blev sendt mig til bestemmelse av en mann som ikke kjendte fuglen. — Endelig kan det opplyses at rørsangeren (*Acrocephalus s. scirpaceus* (L.)) blev fundet rugende for første gang i Norge i 1947. Den er forøvrig bare sett en gang tidligere, idet en hann blev skudt under høsttrekket på Utsira i 1936 av SCHAANNING. — Professor COLLETT omtaler i sin publikasjon: "Zoologisk-botaniske observationer fra Hvaløerne 1866", at man her fandt små reder opphengt mellem rørene i Arekilen. De blev fundet når rørene blev skåret om vinteren. En gang blev det også på sommertid fundet et rede med egg. Imidlertid blev intet av dette materiale tilvaretatt så noe positivt bevis for artens optreden forelå ikke.

De nærmere omstendigheter ved fundet var følgende: Den 30. mai 1947 besøkte IVAR HAGELUND Borrevannet ved Horten. Der fandt han sivsangeren (*Acrocephalus s. schoenobaenus* (L.)) ifærd med å bygge rede. Like i nærheten hørte han i den tette rørskogen en annen sanger som han ikke kjendte, men som etter hans utsagn lignet sivsangeren. Han skrev da i høst til mig og spurgte om min mening. Jeg bad ham da at han skulde gå til det sted i rørene hvor han hadde hørt fuglen og lete der etter et lite rede opphengt mellem rørene. Det resulterte i at han noen dager senere sendte mig reder av både sivsanger og av rørsanger. Rørsangerredet bar tydelige spor av å ha været anvendt til rugning, idet skjelleddelene av en unge lå igjen i det.

Ikke mindre interessant er forekomsten av sivsanger her. Den har nemlig to helt adskilte rugeområder i Norge, det ene på Jæren og ved Stavanger og det annet i Finnmark. Det nye fund har derfor ingen forbindelse med de to hidtil kjendte områder.

Disse to fund kan vel settes i forbindelse med den utvidelse i enkelte arters opptreden som preger fuglelivet i Norge nu for tiden. I de sidste 30 år har enkelte arter utvidet sine rugeområder, bl. a. vibe (*Vanellus vanellus* L.), hettemåke (*Larus r. ridibundus* L.) og kaie (*Corvus m. monedula* (L.)). Men også andre arter opptre på steder hvor de ikke før har vist sig. Dette berører også den såkaldte ornithologiske "Jærfauna",

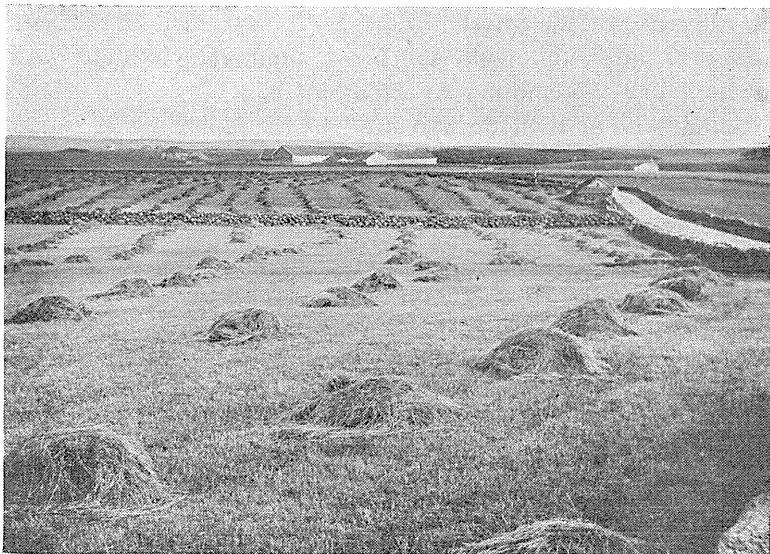

Fig. 2. Parti fra Jæren, tilholdssted for mange sydlige arter.

Landscape in Jæren, the breeding-place of many southern species.

fugler som hidtil nesten udelukkende har været å finde på Jæren. Dette gjelder hettemåke, sothøne (*Fulica a. atra*), sivhøne (*Gallinula c. chloropus*), skjeanden (*Spatula clypeata*), topplommen (*Podiceps c. cristatus*), gulerle (*Motacilla f. flava*) og sivsanger (*Acrocephalus s. schoenobaenus*). Endel av disse arter er nå fundet i Akershus fylke i nærheten av Ski hvor det finnes en rekke småvann med en stor bestand av siv og rør foruten en rigdom av andre vannplanter. De er grunne med gjørmebunn og byr på gode ernæringsmuligheter for endel av de ovenfor nevnte fugler. — I 1945 hadde en engelsk ornitholog mr. CHAWORTH-MUSTERS sett topplommen i et av disse vann og her fikk jeg se den samme høst. I 1946 under-

søkte jeg området nærmere og det viste sig da at hettemåke, skjeand, sivhøne og topplomm ruget i Østensjøvannet ved Ski. Desuten ruget sivspurven (*Emberiza s. schoeniclus*) som ellers har sitt vesentlige utbredelsesområde i bjerkebeltet på høyfjellet og i Finnmark. En sumphøne (*Porzana porzana*) blev også sett. I Østensjøvannet ruget mindst 3 par topplomm og et rede blev fundet. Desuten fandtes 3 bebodde reder av sivhøne og et av hettemåken. Topplommen herfra blev forøvrigt omtalt allerede i Tidskriftet "Naturen" i 1944. De øvrige småvann blev ikke undersøkt nærmere, men det viste sig at det var flere par topplomm i hvert av dem.

Sammenholdt med de nye fund av sivsanger og rørsanger, med gulerlen (*Motacilla f. flava*) og den engelske gulerle (*M. f. flavissima*) som nå ruger på Jæren, tyder de nye funn fra Akershus på en innvandring av mere sørlige arter til Norge. — Jærfuglene, skjeand, hettemåke, sothøne og sivhøne muligens også gulerlen, er vel sandsynligvis innvandret fra Danmark, den isolerte tilstedeværelsen i det sørvestlige hjørne av Norge tyder på dette. Muligheten for at de er kommet fra De britiske øyer er imidlertid heller ikke udelukket, *Motacilla flava flavissima* er jo uten tvil kommet derfra. De mange fund av *Motacilla alba yarrellii* fra Vestlandet tyder jo også på en innvandring fra vest. De fugler som nu ruger i egnene omkring Oslofjorden har neppe, når det er tale om innvandringsveien, noe med Jærfuglene å gjøre. De må være kommet fra Sør-Sverige hvor de ruger på flere steder. — Det skal bli interessant å se om andra fugler med et mere sørlig utbredelsesområde i de nærmeste årtier vil finne veien opp til Norge.

SUMMARY IN ENGLISH

Ornithological observations in Norway in 1947.

On a trip to the S.W. coast of Norway in May 1947, where I hoped to find specific West-Norwegian races of *Fringilla coelebs* and *Phylloscopus trochilus*, I went to two places where the rainfall is very heavy (3500 mm p. a.), respectively Songesand in Lysefjord (59° 2' N., 4° 22' W. Oslo mer.) and Etne in Sunnhordland (59° 40' N., 4° 47' W. Oslo mer.). For comparison and to get as far west as possible, Skudesnes on Karmøy by Hauge-sund (59° 9' N., 5° 28' W. Oslo mer.) was visited.

It is known that British birds have a darker and sometimes a duller colour than the continental races of the same species, and as the climate in this part of Norway is so peculiar, it was to hope that the climatic peculiarities, also here, with the high humidity of the air, should exert influence on the coloration of the plumage of the birds. — This is a fact in the West-Norwegian races *Parus atricapillus colletti* Stejneger and *Troglodytes troglodytes bergensis* Stejneger.

Twenty-eight Willow-Warblers were collected on those 3 places, but they belonged all to the common North-Scandinavian form *Phylloscopus trochilus acredula* (L.). It was, however, interesting to see that the birds from the sea level were of a somewhat darker colour than those from 1800 feet, especially the yellow colour on the breast. — The Chaffinches were all the ordinary *Fringilla coelebs coelebs* (L.).

In Lysefjord there were a few Crested Tits (*Parus c. cristatus*), but at Etne they were not seen at all. It was therefore quite astonishing to see that they were fairly abundant on Karmøy where there are no natural woods, only small plantations of conifers. As they completely lacked their ordinary nesting sites it was quite a question where they might build their nests. Eventually a nest was found in an old nest of a Blackbird (*Turdus merula*), where the Tit had perforated the bottom. It had then collected moss beneath the old nest and in this material it had constructed its own. — On the 25th May it contained 6 eggs that seemed to be on the point of being hatched. The laying of the eggs must therefore begin about 14 days to 3 weeks later than in the eastern parts of Norway.

Another bird that showed a different behaviour from what we know on "Østlandet", is the Whitethroat (*Sylvia c. communis*). — At Lysefjord it lived in small openings in the firwoods up to 1200 feet, but at Etne it was also found on the mountains at 1800 feet, above the limit of the trees. Here it seemed to prefer the flat, big juniper bushes that are characteristic for the Norwegian mountains. No nest was found, but judging from their behaviour and the number of them, they seemed to be breeding.

Another interesting incident was the appearance of a Golden Oriole (*Oriolus o. oriolus*) on Karmøy the 22nd May. It was an adult male, very beautifully coloured. This is the second specimen collected in Norway.

From the country around the Oslofjord there are also some interesting news. — A Hoopoe (*Upupa e. epops*) was shot on Nøtterøy near Tønsberg on the 7th October 1947 and sent to me for identification.

The Reed-Warbler (*Acrocephalus s. scirpaceus*) has bred for the first time in Norway in 1947. A nest was found near by Horten in the autumn. It contained the remains of a young bird. — At the same place a Sedge-Warbler (*A. s. schoenobaenus*) was seen to build its nest on the 30th May, and at the same time the Reed-Warbler was heard singing. As this was reported to me, it led to that the two nests were sent to me as a proof. — Until now the Sedge-Warbler has only been found breeding

in two places in Norway, *i. e.* on Jæren by Stavanger and in Finnmark. This new breeding-place has therefore no connection with the old sites.

The appearance of these warblers may be put in connection with the expansion in the occurrence of a fair number of different species in this country in the last 30 years. This is among others, the case with the Jackdaw (*Corvus m. monedula*), the Lapwing (*Vanellus vanellus*) and the Blackheaded Gull (*Larus r. ridibundus*). But in addition to these quite a number of other birds now occur in places where they have not bred before. This is the case with the Shoveler (*Spatula clypeata*), the Moorhen (*Gallinula c. chloropus*) and the Grebe (*Podiceps c. cristatus*). They are now breeding in Akershus county near Oslo, but were until a couple of years ago practically only found breeding on Jæren by Stavanger.

The discovery of the new breeding-places for the 3 birds just mentioned, the two warblers and the two yellow wagtails *Motacilla flava flava* and *M. f. flavissima* which breed on Jæren, is a consequence of the recent immigration of more southern birds to this country.

The birds found about the Oslofjord have in all probability come from Sweden. The birds breeding on Jæren, isolated in the S.W. corner of Norway, may have come from Denmark.

There is however another possibility, *viz.* they may have come from England. *M. f. flavissima* has without doubt come from this country. The same must be said about the Pied Wagtail (*M. alba yarrellii*) which has been found many times on the western coast of Norway.

It shall be interesting to see if other birds with a more southern distribution will find their way to this country in the coming years.
